GÜNEŞ ENERJİLİ SİSTEMLERDE KULLANILAN DEPOLARIN HESAPLAMALI AKIŞKANLAR DİNAMİĞİ İLE İNCELENMESİ

Utku Şentürk¹ Dr., utku.senturk@ege.edu.tr

Hasan Koçyiğit¹ live arth@hotmail.com

Ali Güngör^{1*} Prof. Dr., ali.gungor@ege.edu.tr

¹ Ege Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Makina Mühendisliği Bölümü, Bornova, İzmir

ÖZET

Güneş enerjili sıcak su hazırlama sistemlerinde, uygun büyüklük, geometri, iç yerleşim elemanlarının kullanımı, yatay veya dikey kullanım, çap-boy oranı, soğuk su girişinin ve sıcak su çıkışının yer ve diğer özellikleri gibi çok sayıda parametrenin, deponun işletme karakteristiğine etkileri vardır.

Bu çalışmada, bir dik depo, Hesaplamalı Akışkanlar Dinamiği ile incelenmiştir. Soğuk suyun depoya giriş debisi, soğuk su girişinin konumu gibi değişik parametrelerin olası etkileri, yapılan değişiklerle belirlenmiş ve ideal bir depo tasarımında dikkat edilmesi gerekli noktalar aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güneş enerjisi, su deposu, hesaplamalı akışkanlar dinamiği

Investigaton of the Solar Hot Water Storage Tank Using Computational Fluid Dynamics

ABSTRACT

Many parameters such as size, geometry, choice of the placement of components, horizontal vs. vertical positioning, diameter-to-length ratio, cold water inlet and hot water outlet influence the operating characteristics of a hot water storage tank.

In this study, a vertical storage tank is investigated using Computational Fluid Dynamics. Effects of several parameters such as cold water inlet flow rate and position are determined by investigating several cases and certain aspects on designing an ideal storage are emphasized.

Keywords: Solar energy, water storage tank, computational fluid dynamics.

* İletişim yazarı

 Geliş tarihi
 :
 07.12.2012

 Kabul tarihi
 :
 21.12.2012

7-8 Ekim 2011 tarihlerinde Makina Mühendisleri Odası tarafından Mersin'de düzenlenen 5. Güneş Enerjisi Sistemleri Sempozuyumu'nda sunulan bildiri, yazarlarınca güncellenerek ve genişletilerek bu makale hazırlanmıştır.

Sentürk, U., Koçyiğit, H., Güngör, A. 2012. "Güneş Enerjili Sistemlerde Kullanılan Depoların Hesaplamalı Akışkanlar Dinamiği ile İncelenmesi ," TMMOB MMO Mühendis ve Makina Dergisi, cilt 53, sayı 634, s. 51-59

1. GIRIS

üneş enerjili sıcak su hazırlama sistemlerinin bir bileşeni olan sıcak su depolarının tasarım aşamasında tercih edilen geometrik özellikleri, sistemin işletme karakteristiği üzerinde belirlevici etkilere sahiptir. Avrıca, su deposu içerisindeki akışkanın ısıl tabakalaşmasının, depo performansını arttıran bir etki olduğu bilinmektedir.

Değişik firmaların üretimlerine bakıldığında sıcak su depolarının çok farklı tasarım ve yerleşime sahip olduğu ve birbirinden farklı yapılara sahip olduğu gözlenebilir. Sıcak su deposu özellikle ısıl tabakalasma da isteniyor ise dik olarak verlestirilen bir yapıda güneş enerjili sıcak su hazırlama sistemlerinde kullanılmaktadır.

Alizadeh [1], silindirik bir depolama tankının ısıl davranışını denevsel ve nümerik olarak incelemistir. Dört asamada yapmıs olduğu denevsel calısmanın ilk asaması, başlangıcta ısıl tabakalaşmaya sahip bir tankın tabanındaki akışkan sıcaklığı ile tanka giren akışkan sıcaklığının eşit olduğu durumdur. İkinci asamada, tankın tabanındaki akışkan sıcaklığının tanka giren akışkan sıcaklığından düşük olduğu durum incelenmiş, üçüncü aşamada ise eşısıl bir tank ele alınmıştır. Dördüncü aşamada, giriş borusu yerine tank tabanına doğru bükülmüs ıraksak bir lüle koyarak sıcaklık tabakalaşmasını incelemiştir. En iyi tabakalasmanın dördüncü durum olduğu vurgulanarak, iki farklı bir boyutlu nümerik model ile deneysel bulguların doğrulanması gerçekleştirilmiştir. Depolama tanklarındaki ısıl tabakalaşmanın HAD ile üc boyutlu nümerik simülasyonları, Cònsul vd. [2] tarafından incelenmiştir. Tanka giren kütlesel debinin ısıl tabakalaşma üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Tank içerisindeki sıcaklık dağılımları, Alizadeh'in [1] deneysel bulgularıyla karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Eames ve Norton [3], Sonlu Hacimler Yöntemi'ni kullanan nümerik bir model ile, tabakalasmaya sahip sıcak su depolama tanklarının ısıl performansını araştırmış ve sıcaklık ölçümlerinin gerçekleştirildiği deneysel bir çalışmayla doğrulamıştır. Shah ve Furbo [4], depolama tankı girişindeki su jetinin formunu bozarak, ısıl tabakalaşmaya olan etkisini incelemiştir. Bu amaçla, üç farklı tipteki tank girisini, ticari HAD vazılımı Fluent ile nümerik olarak incelemistir. Daha sonra, bu depolama tankları deneysel olarak ele alınmış, akış görselleştirmeyle giriş etkileri gözlenmiştir. Shah [5] çalışmalarında, dikey, ceketli, üstten giriş ve alttan çıkışlı ısı değiştiricileri için iki yeni ısı transferi korelasyonu geliştirmiştir. Bu korelasyonlar, dikey, ceketli tankların HAD ile modellenmesi bulgularına dayalıdır. Morrison vd. [6], güneş enerjili sıcak su hazırlama sistemlerinde kullanılan yatay, ceketli ısı değiştiricilerin özelliklerini incelemişlerdir. Bu ısı değiştiricinin deneysel incelenmesi, serpantin icindeki akım cizgilerini ve ısı transferini değerlendirmek için gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, akış ve ısı transferi problemleri, ticari yazılım Fluent ile nümerik olarak modellenmiştir. Yatay, ceketli 1s1 değiştiricinin, giriş debisi, s1caklığı ve konumu gibi parametrelerinin etkileri ele alınmıştır.

Zachár vd. [7], depolama tanklarının girişine verleştirilen akış engelleyici plakaların boyutunun, ısıl tabakalaşmayı arttırmaya yönelik etkisini değerlendirmişlerdir. Üstten ve alttan giriş kosullarında, hız ve sıcaklık alanları, Fluent ticari yazılımıyla nümerik olarak bulunmuş ve deneysel bulgularla karşılaştırılmıştır. Altuntop vd. [8], sıcak su depolama tankının içine yerleştirilmiş akış engelleyici plakaların, ısıl tabakalaşmaya etkisini incelemişlerdir. Fluent ticari yazılımıyla gerçekleştirilen nümerik simülasvonlarda. 12 farklı tipte plaka ele alınmış ve bulgular, Zachár vd. [7] tarafından verilen deneysel bulgularıyla karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur. Ievers ve Lin [9], çeşitli boyutlardaki sıcak su depolama tanklarının nümerik simülasyonlarını, Fluent yazılımı kullanarak gerçekleştirmiştir. Tank icerisindeki ısıl tabakalasma incelenmis, tabakalasma derecesinin belirlenmesi amacıyla nümerik bulgulara dayalı bir ekserji analizi de sunulmuştur.

Bu çalışmada, örnek bir dik depo ele alınarak, depo içerisindeki sıcaklık dağılımının zamansal değişimi, çeşitli durumlar için, nümerik olarak incelenmiştir. Analizlerde, ticari HAD yazılımı Fluent kullanılmış; üç boyutlu, sıkıştırılamaz, daimi olmayan, türbülanslı akıs kabulleri ile Navier-Stokes ve enerji denklemlerinin nümerik çözümleri elde edilmiştir. İki farklı depo modeli söz konusudur. Bunlardan birincisinde; soğuk akışkan girişi, depo tabanında olup, ikinci modelde ise, tabana yakın; ancak depo yanal yüzeyi üzerindedir. Nümerik arastırma kapsamında, öncelikle en uygun ağ cözünürlüğü araştırması, ardından ise uygun zaman adımının belirlenmesi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, alttan girişli deponun, iki farklı soğuk akışkan debisinde çalışması durumunda, depo içerisindeki sıcaklık dağılımları elde edilerek karşılaştırılmıştır. Son olarak, soğuk akışkan girişi kapatılarak, altı saatlik bir ısıtma gerçekleştirilmiş, ardından, soğuk akışkan girişi tekrar açılarak, ısınan suyun çıkış sıcaklığının zamansal değişimi hesaplanmıştır.

2. MATEMATIKSEL MODEL

Depo geometrisinin sınırlarıyla belirlenen üç boyutlu problem bölgesinde, 1s1 transferinin de söz konusu olduğu akısı temsil eden diferansiyel denklemler, Süreklilik Denklemi,

$$\nabla \cdot V = 0 \tag{1}$$

Navier-Stokes Denklemleri.

$$\rho = \frac{\partial V}{\partial t} + (\rho V. \nabla) V = -\nabla P + \nabla. \tau - \rho \beta (T - T_{\infty}) g$$
⁽²⁾

ve Enerji Denklemi'dir [2]

$$\rho c_{p} = \frac{\partial V}{\partial t} + \rho c_{p} \ V. \ \nabla T = \nabla. \ (k \nabla T)$$
(3)

Bu denklemlerde, hız alanı V=ui+vj+wk, basınç alanı P, gerilme tensörü τ ve yerçekimi ivmesi vektörü $g=g_ii+g_ij+g_ik$ olmak üzere; akışkanın yoğunluğu p, dinamik viskozitesi µ, Üç boyutlu modelin sonlu sayıda kontrol hacimlerine bölünsabit basınçta özgül ısısı c_{1} , ısıl genleşme katsayısı β ve ısı düğü ağ örme işleminde, dört yüzlü ve altı yüzlü hücrelerin iletim katsayısı k ile temsil edilmektedir. birlikte kullanıldığı melez ağ düzeni tercih edilmiştir (Şekil 2). Ağ cözünürlüğündeki değisimin, nümerik inceleme so-Denklem 1-3 ile tanımlı problemin analitik bir cözümü mevnucunda bulunan problem parametreleri üzerine etkisinin cut olmayıp, ilgili sınır koşulları altında, Sonlu Hacimler belirlenmesi ve mümkün olduğunca azaltılması gerekir. Bu Yöntemi temelli Fluent ticari yazılımı kullanılarak, problemin amacla yürütülen ağdan bağımsızlık calısmasında, 1. depo nümerik çözümüne başvurulacaktır. modelinde, üç farklı ağ oluşturulmuştur. Buna ait veriler Tablo 1'de verilmistir. 3. HAD SİMÜLASYONLARI

3.1 Geometri, Ağ, Sınır Koşulları ve Cözüm

Bu çalışmada incelenen iki farklı tipteki depo modeli, Şekil 1'de verilmiştir.

Sıkıştırılamaz ve daimi olmayan akış simülasyonlarında, ayrıklastırılma ve cözüm icin, SIMPLE (Semi-Implicit Method for Pressure-Linked Equations) vöntemi ve İkinci Mertebe Akım Yönü Düzeni (Second Order Upwind Scheme) seçil-

Tablo 1. Ağdan Bağımsızlık Araştırmasında Kullanılan Ağ Çözünürlükleri

İsim	Hücre Sayısı
Depo_1_ağ_1	135138
Depo_1_ağ_2	172668
Depo_1_ağ_3	335361

miştir. Çalışma akışkanı su olup ($\rho = 998 \text{ kg/m}^3$, $\mu = 0.001003$ kg/m/s, $c_{2} = 4182 J/kg/K$ ve k = 0.6 W/m/K), helisel serpantinin içinde ve dışındaki akış göz önünde bulundurularak, farkedilebilir (Realizable) k-E Türbülans Modeli kullanılmıştır.

Tüm analizlerde, toplayıcıdan gelen sıcak suyun serpantin girişindeki debisi $\dot{m}_{succh} = 0,04$ kg/s ve sıcaklığı $T_{succh} = 350$ K olarak sabit alınmıştır [10]. Kullanım suyu debisinin belirlenmesi icin, tam acık bir musluktan sebeke suvu debisi ölcümü yapılmış, $\dot{m}_{soĕuk} = 0,0985 \ kg/s$ değeri alınmıştır. Bunun dışında, kısmen açık musluk durumu da değerlendirilerek $\dot{m}_{south} =$ 0,075 kg/s olmak üzere toplam iki farklı kullanım suyu debisi için analizler gerçekleştirilmiştir. Kullanım suyunun depoya giriş sıcaklığı, $T_{south} = 288 K$ olarak belirlenmiştir. Adyabatik depo içerisindeki akışkanın başlangıç anındaki sıcaklığı $T_0 =$ 293 K olarak alınmıştır.

Bu çalışmada incelenen temel problem parametresi akışkan

sıcaklığıdır. Dolayısıyla, depo taban dairesinin merkezinden yukarı doğru ölçülmek üzere y = 600;1200 mm olan iki noktada sıcaklığın zamansal değisimi hesaplanarak kaydedilmistir. Bunun dışında, serpantin çıkışında ve depo çıkışındaki su sıcaklıkları da kaydedilmiştir.

Zaman adımının belirlenmesi amacıvla, Depo 1 ağ 1 modeli alınarak, $\Delta = 0,25; 0,5; 1; 2 \text{ s ol-}$ mak üzere dört adet zaman adımıyla, iki saatlik çalışma için simülasyonlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan sıcaklık hesaplamalarının karşılaştırılması sonucunda, tüm analizlerde $\Delta = 2 s$ alınması uygun görülmüştür. Kullanım suyu debisi değişiminin incelendiği tüm durumlar için iki saatlik simülasyon süresi belirlenmistir.

Son olarak, kullanım suyu vanasının kapatılarak, depo icerisinde gerceklestirilecek altı saatlik bir ön ısıtmanın ardından kullanım durumu ele alınmıştır. Bu analizler sonucunda, depo içerisindeki ısıl tabakalasmanın zamansal değisimi gözlenmiştir. Vananın açılmasının ardından, iki saatlik kullanım için, depo çıkışındaki kullanım suyu sıcaklığının değişimi, hesaplanarak kaydedilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 Ağdan Bağımsızlık

Üç farklı ağ çözünürlüğü için yapılan daimi olmayan akış analizleri sonucunda, y = 1200 mmve serpantin çıkışındaki sıcaklıkların zamansal değişimi, Şekil 3'te verilmiştir.

Buna göre, ag 2 ve ag 3 çözünürlüklerinde yakın sonuçlar elde edilmiş, ancak, ag 1 çözünürlüğünde sıcaklığın zamansal değişimi diğer durumlara kıyasla daha farklı bulunmustur. Bu bilgilere dayanarak, hücre sayısının, toplam simülasyon süresine yaptığı olumsuz etki dolayısıyla ag 2 çözünürlüğünün en uygun olduğu kanısına varılmıştır ve simülasyonlarda kullanılmıştır.

4.2 Soğuk Su Debisi Değişimi

Soğuk akışkanın depoya alttan girişinin söz konusu olduğu birinci modelde, iki farklı çalışma debisi için, iki saatlik analizler gerçekleştirilerek, debi değişiminin sıcaklık dağılımına etkisi incelenmiştir. Tam açık musluk için $\dot{m}_{soĕuk,1}$ 0,0985 kg/s ve kısmen açık musluk durumunda $\dot{m}_{sovik_2} = 0,075 \text{ kg/s}$ olmak üzere toplam iki farklı

kullanım suyu debisi için, y = 600 mmkonumunda, depo çıkışında ve serpantin çıkışındaki soğuyan sıcak suyun sıcaklıklarının zamansal değisimi Sekil 5'te sunulmuştur.

Buna göre, soğuk akışkanın depoya alttan girisinin söz konusu olduğu durumda, azalan hacimsel debi sonucunda, kullanım suyu sıcaklığının arttığı gözlenmektedir. Bunun sebebi, soğuk su girişinin depoya bağlandığı konum itibarıyla, su jetinin, helisel serpantin icinden vüksek hızla gecmesidir. Hacimsel debinin azalmasıyla, serpantin çeperlerinde gerçekleşen ısı transferi artmıştır. Her iki debi için, depo kesitindeki sıcaklık dağılımlarının zamansal değişimi, Şekil 6'da verilmiştir.

4.3 Altı Saatlik Ön Isıtma Durumu

Her iki depo modelinin, kullanım suyu vanasının kapatılarak, depo içerisinde gerçekleştirilecek altı saatlik bir ön ısıtmanın ardından kullanımı durumu ele alınmıştır. İki saatlik kullannım esnasında da sıcak su devresi açıktır. Altı saat ardından vananın açılmasıyla, y =600 mm, y = 1200 mm konumlarında ve depo çıkışındaki su sıcaklıklarının zamansal değişimleri Şekil 7'de verilmiştir. Bu analizlerde, kullanım suyu debisi, ($\dot{m}_{soguk,1}$) = 0,0985 kg/s olarak alınmıştır.

Sonuçlar irdelendiğinde, soğuk su girişinin depo yanal yüzeyi üzerinde olduğu modelde, kullanım suyu sıcaklığının daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, depoya eksenel yönde giriş yapan soğuk suyun, sıcak boru demeti üzerinden akışıyla ısı transferinin arttırılmasıdır. Birinci depo modelinde, 7. saat sonunda 306,4 K ve 8. saat sonunda 302,4 K su sıcaklıkları elde edilmiştir. İkinci depo modelinde, 7. saat sonunda 308,5 K ve 8. saat sonunda 303,5 K su sıcaklıkları elde edilmiştir. Alttan girişli depo kesitinde, sıcaklığın zamansal değişimi ise, Şekil 8'de verilmiştir.

5. SONUC

Bu çalışmada, güneş enerjili sıcak su hazırlama sistemlerinde kullanılan örnek bir dik depo icerisindeki sıcaklık dağılımının

üzerinde olmasıyla, ısı transferinin arttığı ve kullanım suyu sıcaklığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, kapsamlı HAD analizlerinin, değişik verleşim ve parametrelerin depo tasarımında kullanılabileceği belirlenmiştir. Bunun dışında, ısıl tabakalaşmayı kolaylaştıracak engel ve düzenekleri de depo tasarımlarında kullanılmalıdır. Depo tasarımlarında ısı değiştirici yerleşimi, alanı ve yönlendirmeler, sıcak ve soğuk akışkan debileri, ısıl tabakalaşma ile istenen sıcaklık dağılımlarına ulaşmak için tasarımlarda değerlendirilmelidir.

SEMBOLLER

- Sabit basınçta özgül ısı (J/(kgK)) \mathcal{C}_n
- Hız alanı (m/s) V
- Yer çekimi ivmesi vektörü (m/s2) g
- Р Basınç alanı (Pa)
- Sicaklik (K) Т
- Isı iletim katsayısı (W/(mK)) k
- Isıl genleşme katsayısı (1/K) β
- Dinamik viskozite (kg/(ms)) μ
- Yoğunluk (kg/m³) ρ

KAYNAKÇA

1. Alizadeh, S. 1999. "An Experimental and Numerical Study of Thermal Stratification in a Horizontal Cylindrical Solar Storage Tank," Solar Energy, vol. 66, no. 6, p. 409-421.

DEĞERLİ ÜYELERİMİZE

Bu nedenle sizlere ve halkımıza verdiğimiz hizmetlerin vanında çok temsili kaldığına inandığımız üyelik aidatlarının ödenmesi konusunda katkılarınızı bekliyoruz.

- 2. Cònsul, R., Rodríguez, I., Pérez-Segarra, C. D., Soria, M. 2004. "Virtual Prototyping of Storage Tanks by Means of Three-Dimensional CFD and Heat Transfer Numerical Simulations." Solar Energy, vol. 77, p. 179-191.
- 3. Eames, P. C., Norton, B. 1998. "The Effect of Tank Geometry on Thermally Stratified Sensible Heat Storage Subject to Low Reynolds Number Flows," International Journal of Heat and Mass Transfer, vol. 41, no.14, p. 2131-2142.
- 4 Shah, L. J., Furbo, S. 2003. "Entrance Effects in Solar Storage Tanks," Solar Energy, vol. 75, p. 337-348.
 - Shah, L. J. 2000. Heat Transfer Correlations for Vertical Mantle Heat Exchangers, Solar Energy, vol. 69 (Supplements, 1-6), p. 157-171.
 - Morrison, G., Nasr, A., Behnia, M., Rosengarten, G. 1998. 6 "Analysis of Horizontal Mantle Heat Exchangers in Solar Water Heating Systems," vol. 64, no. 1-3, p. 19-31.
 - 7. Zachár, A., Farkas, I., Szlivka, F. 2003. "Numerical Analyses of the Impact Plates For Thermal Stratification Inside a Storage Tank With Upper and Lower Inlet Flows," Solar Energy, vol. 74, p. 287-302.
 - 8. Altuntop, N., Arslan, M., Özceyhan, V., Kanoğlu, M. 2005. "Effect of Obstacles on Thermal Stratification in Hot Water Storage Tanks," Applied Thermal Engineering, vol. 25, p. 2285-2298.
 - 9. Ievers, S., Lin, W. 2009. "Numerical Simulation of Three-Dimensional Flow Dynamics in a Hot Water Storage Tank, Applied Energy," vol. 86, p. 2604-2614.
 - Duffie, J., A., Beckman, W. A. 2006. Solar Engineering of 10. Thermal Processes, 3nd Edition, Wiley, ISBN: 0471698679, New Jersey, USA.

İktidarın, kamusal denetimi gerileten uygulamaları, halkın can güvenliğini ortadan kaldırmakla birlikte, Odamızın hizmet alanlarının daralmasına da yol açmaktadır.

Bütün ekonomik zorluklara rağmen, bilimsel gerçeklikler ışığında, mühendislik uygulamalarının önemini ortaya koyan raporlar yayınlama; mesleğimizi geliştirmeye ve toplumu bilinclendirmeye yönelik bülten, dergi, kitap, broşür vb. yayın çalışmalarımızı sürdürme kararlılığındayız.

Mühendis ve Makina 59 Cilt: 53 Sayı: 634